

GEORGES DUMÉZİL'DEN
DİNLER TARİHİ
DERSLERİ

(Târîh-i Edyân Dersleri Tercümesi)

ESKİYENİ
yayınları

Eskiyei Yayınları: 18

Georges Dumézil'den
DİNLER TARİHİ DERSLERİ
(Târîh-i Edyân Dersleri Tercümesi)

Yayına Hazırlayanlar
Fuat AYDIN - Feyza Betül AYDIN

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika no:13178)

Mizanpaj: CİNAS
Kapak: CİNAS
Baskı, Cilt:
KALKAN MATBAACILIK
Büyük San. 1. Cad. 99/32 İskitler
Tel: 0312.3419234-3421656 Ankara

1. Baskı: Ekim 2012

ISBN: 978-605-5978-17-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Rüzgarlı Cad. Rüzgarlı İşhanı No: 2 Kat: 5 Ulus/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89
web: www.eskiyei.org – e-mail: fcr@fcr.com.tr

Georges Dumézil'den
DİNLER TARİHİ
DERSLERİ

(Târîh-i Edyân Dersleri Tercümesi)

Yayına Hazırlayanlar

Fuat AYDIN

Feyza Betül AYDIN

Giriş ekleyen

Fuat AYDIN

Ankara 2012

Fuat AYDIN

1965'te Gümüşhane Şiran'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul'da tamamladı. 1987 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Dört yıl Ankara'da ve iki yıl İstanbul'da öğretmenlik yaptı. 1993 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne Dinler Tarihi araştırma görevlisi olarak girdi. 1994'te Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde, *Ali b. Rabben et-Taberi ve er-Redd ale'n-Nasârâ* adlı tezle yüksek lisansını ve 2000 yılında aynı enstitüde *Pavlus ve Din Anlayışının Yanlışları* adlı çalışmasıyla doktorasını tamamladı. 2006 yılında doçent, 2011 yılında profesör oldu. Halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Bir kısmı aşağıda zikredilen sahasıyla alakalı çok sayıda telif ve tercüme makale ve kitapları vardır.

Pavlus Hıristiyanlığına Giriş, EskiYeni Yayınları, Ankara 2011.

Batı İslam Algısının Arkeolojisi, EskiYeni Yayınları, Ankara 2011.

Dinler Tarihi Yazıları, EskiYeni Yayınları, Ankara 2012.

Emile Durkheim, *Dini Hayatın İlk Biçimleri*, EskiYeni Yayınları, Ankara 2011

Talal Asad, *İntihar Eylemleri*, EskiYeni Yayınları, Ankara 2012.

Feyza Betül AYDIN

17 Temmuz 1988'de İstanbul Fatih'te doğdu. İstanbul'da başladığı ilkokulu Adapazarı'nda; Adapazarı'nda başladığı Ortaokulu ve liseyi ise deprem vesilesiyle taşınmak zorunda kaldığı İstanbul'da Özel İrfan Koleji'nde tamamladı. 2005 yılında Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. 2009'daki mezuniyetinin arkasından İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yeni Türk Edebiyatı Bölümü'nde yüksek lisansa başladı. Bitirmeye çalıştığı "*Kemal Tahir'in Romanlarında Osmanlıya Bakışı*" adlı yüksek lisans tezinin yanı sıra, haftalık *Gerçek Hayat* dergisinde yazılar yazmaya çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	11
GEORGES DUMÉZİL, HAYATI-ESERLERİ, DİNLER TARİHİNDEKİ YERİ VE <i>TARİHİ EDYAN DERSLERİ TERCÜMESİ</i>...	15
GİRİŞ	15
Georges Dumézil Hayatı ve Eserleri	17
Dumézil'in Eserleri	26
Türkçe'de Dumézil	27
Dumézil'in Din Araştırmalarındaki Yeri	28
<i>Târih-i Edyân Dersleri Tercümesi</i> 'nin Gün Işığına Çıkışının Serancamı	34
<i>Târih-i Edyân Dersleri Tercümesi</i> 'nin Muhtevası	37
Dumézil'in <i>Târih-i Edyân Dersleri</i> Bağlamında Dinler Tarihi Anlayışı	41
Dumézil'in Türk Akademyası Üzerindeki Etkisi.....	44
GİRİŞ DERSİ	49
Dini Vakialar	53
Başlangıçta Bir Tarif Yapmanın Zorunluluğu	53
I. Din ve Dini Vakialar	54
II. Geleneksel Tarifler	55
1. "Sır" İle Tarif.....	55
2. İlah Tabiriyle Tarif.....	56
MENŞE MESELESİ	61
1. <i>Kablî=A priori Usûl</i>	61
2. <i>Tarik-i Ba'dî Yahut Araştırma</i>	63
Bazı Müelliflere Dair Malûmat	66
1. Alman Müellifleri.....	67
2. İngiliz Müellifleri	68
3. Fransız Müellifleri	71
4. Süreli Mecmualar [Dergiler].....	73
VAHŞİ DENİLENLERİN DİNLER TARİHİ VE İÇTİMAİ NEVİLERİN TASNİFİ	75
VAHŞİ DENİLENLERİN DİNLER TARİHİ VE ÖDÜNÇ ALMALAR MESELESİ	85
(1) <i>Din Maddesinde Ödünç Alma</i>	86
(2) <i>Şüpheli Hal: Tesadüfî Benzerlikler ve Ödünç Almalar</i>	89
(3) <i>Kültür Kreise yahut Harsi Daireler Nazariyesi</i>	93
VAHŞİ DENİLENLERİN DİNLERİ VE DİNİ MESELEDE İKTİSADİ, İÇTİMAİ ŞAHSİ MALUMATIN DEVAMLILIĞI	95
I. Beşeri Tabiatıta Esas ve Vasıfların Daimiliği.....	96
(1) Rüyalar.....	97

(2) Cinsi Hayat	97
II. İçtimai Bilhassa Siyasi Nevilerin Daimiliği	99
III. İktisadi Şartların Daimiliği	101
VAHŞİ DENİLENLERİN DİNLER TARİHİ VE	
KAVMİ AKRABALIKLAR MESELESİ	103
VAHŞİ MİLLETLERİN DİNİ HAYATI VE	
MEVSİMLERİN ARD ARDA GELİŞİ	111
İLİM VE DİN	119
VAHŞİ DİNLERİYLE CİNSİYET VE YAŞLARIN MÜNASEBETLERİ	
<i>I. Cinsler</i>	<i>127</i>
<i>II. Yaşlar</i>	<i>130</i>
(1) Ayırma Ayinleri	131
(2) Dahil Etme Ayinleri	132
NESNEL TETKİK İLMİ USULU VE ŞARTLARI	135
TOTEMCİLİĞE DAİR UMUMİ MALUMAT	141
TOTEMCİLİK BAĞININ TABİATI VE TOTEMİN İNTİKALİ	145
AVUSTURALYA TOTEMCİLİĞİ NİZAMI,	
MANA VE TOTEMCİLİK	151
AVUSTURALYA TOTEMCİLİĞİNİN İKTİSADİ YÖNÜ	157
TOTEMCİLİK VE PSİKOLOJİK TAHLİL	161
TOTEMCİLİĞİN YAYILMASI VE ÇEŞİTLERİ	163
TOTEMCİLİĞİN KALINTILARI MESELESİ	171
ARAPLARDA TOTEMCİLİK	177
Toplumsal Totemciliğin Şekil Değiştirmesine Dair Bazı Tabirler	195
RUH TELAKKİSİ	197
I. Avusturalyalılarda Ruh Telakkisi	197
II. Ruhçuluk İtikatlarının Umumi Mahiyeti	198
(1) Ruhların Çokluğu	199
(2) Ufacık Ruh ve Orman Ruhu	201
(3) Ruh Tasvirlerinde, Nefs, Gölge, Rüya	202
ÖLÜLER RUHLARI VE ÖLÜLER İBADETİ	203
(1) Hayvanlara Giden Ölüler Ruhları	204
(2) Küçük Heykelciğe Giden Ölüler Ruhları	205
(3) Meyyitin Bir Kısımına (Kemikler... ilh) Bağlı Kalan Ölü Ruhları	206
(4) Ber-Hayat Kimselerde Kavâra Gelen Ölü Ruhları	206
(5) Ölü Ruhlarının Sair İkametleri	207
(6) Bir Mahal yahut Bir Maddede Karar Kılmayan Ruhlar	207
ÖLÜMDEN SONRA HAYAT	
CEDLER, KAHRAMANLAR, İLAHLAR	211
I. Ölüler Memleketi	211
II. Bedenlenme ve Ölümsüzlük	212
III. Cedler, Kahramanlar, İlahlar	214

ŞEYLERİN RUHLARI, ŞAMANİZM	217
I. Ruhçuluk	217
II. Hayat Sahibi Ruhlar ve Ayinler	218
III. Şamanizm	219
ARZ-VÂLİDE VE SEMA-PEDER	223
TABIATÇILIK	227
I. Hadiseler ve Astronomik Varlıklar	228
II. Havayla İlgili Hadiseler	230
III. Coğrafi Hadiseler	231
AVCILAR VE BALIKÇILAR İBADETİ	233
ARAZİYLE ALAKALI İBADETLER	239
GAYRİ MEDENİ MİLLETLERİN DİNLERİNDE “BÜYÜK İLAH” TELAKKİSİ	245
TARİH ÖNCESİ DİNLER VE VAHŞİ DİNLERİ	251
I. Ölüler İbadeti. Ruh	253
II. Avcıların İbadetleri	255
III. Merasim	256
Kitâbiyât	257
HİNDİSTAN DİNLERİNİN TARİHTEKİ MEVKİİ	259
Hindistan'ın Dini Tarihinin Büyük Taksimleri	261
(1) <i>Vedik=Vedique Dini</i>	261
(2) <i>Kahraman Dini</i>	262
(3) <i>Budizm Dini</i>	263
(4) <i>Diğer Dinler</i>	264
(5) <i>Lisanlar</i>	265
VEDİK METİNLERİ	267
I. Dört Veda	267
II. Atârvâ-Veda yahut Atârva	268
III. Brahmanalar ve Diğer Tefsirler	268
IV. Kitâbiyâta Ait Malûmât	270
V. Bu Edebiyatın Mahiyeti	271
SOMA KURBANI	273
I. Kurban Edenin Hazırlanması-Papazlar	274
II. Soma'nın Çeşitli Kurbanları	275
III. Kurbanın Umumi Tarzı	275
SOMA KURBANININ ESAS İTİKAT VE MESLEĞİ SOMA KURBANI VE İLKBAHAR KURBANI	279
I. Brahmanlarda Kurban Nazariyesi	280
II. Kurbanın Tesirleri	280
III. Kurbanın Faaliyet Tarzı	281
IV. Soma Kurbanının Kralla İlgili Çeşitlenmeleri	282
(1) <i>Vâcapeya=Vâjapeya</i>	282
(2) <i>Racasûyâ= Râjasûya</i>	282

(3) <i>Aşvâmada=Açvamedha</i>	283
VEDİKLERİN BÜYÜK İLAHLARI	285
I. Vedik İlahların Vasıfları	285
II. Hindu Avrupaî İlahlar	286
III. Vediklerin Başlıca Büyük İlahları	287
(1) <i>Mitra-Varuna</i>	288
VEDİK DİNİN KARANLIK YÖNLERİ	291
I. İnsan Kurbanı	291
II. Korkunç İlahlar	293
III. Upanişadlar	294
Upanişadlar: <i>Les Upanishads</i>	294
IV. Upanişadların Esas Mesleği	295
V. Hind'in Dini Felsefeleri	297
(1) <i>Nyaya Sistemi</i>	298
(2) <i>Sankhya=Sankya ve Yoga</i>	298
(3) <i>Mimâmsa ve Vêdantâ</i>	300
VI. Hindistan Dinleri	300
(1) <i>Mahabharata</i>	301
(2) <i>Ramayana</i>	301
(3) <i>Purânas=Puranalar</i>	302
(4) <i>Yeni Brahmanik Teslis</i>	303
a) <i>Brahma</i>	304
b) <i>Şiva</i>	304
BRAHMA	307
1. Hâlık/Yaratıcı Brahman.....	307
2. Brahman Alemin "Muhafızı"	308
3. Hilkat/Yaratılış	308
4. Yıkan Brahma.....	309
5. Krishna'da Tenasüh	310
SEKİZ BÜYÜK İLAH	311
1. Güneş İlahı	311
2. Ay İlahı.....	312
3. Rüzgâr İlahı	313
4. Ateş İlahı	313
5. Yama	314
6. Varuna	314
7. Kubera	314
8. Büyük İlah İndra.....	315
BUDA'NİN HAYATI (son kısım)	317
BUDİST TEFEKKÜR	323
1. Istrabın Menşei	323

2. Budist Metafiziği	325
BUDİST AHLAKI	329
CAYİNİZM= LE JAINİSME	333
RAMANUJA=RAMANUCA	337
HİNDİSTAN'IN 1100'DEN 1700 TARİHİNE KADAR BAŞLICA DİNİ MEZHEPLERİ	341
1. Rama Zahitleri Mezhebi	341
2. "Viitha" Mezhebi Zahitleri	342
3. Krişna Yahut Râdhâ'nın Mezhebi Zahitleri	343
4. İslamiyetin Tesir Ettiği Mezhepler	343
5. Diğer Mezhepler	344
a) Şivacı=Çivaites Mezhepler	344
b) Teslisi Kabul Etmeyen Temayüller	348
HİNDU BUDİZMİ'NİN TARİHİNİN BÜYÜK VAKIALARI	353
1. İbtidai Budizm Cemaati	355
2. Kuzey Budizm'inde Buda	358
MANU KANUNLARINA GÖRE BRAHMANİK HİNDU HAYATI	363
1. Manu'da Kanunları Sistemi	368
a) Zayıfların Malları yahut Meçhul Malikler	368
b) Alacağın Şeyin Tahsili	369
c) Şehâdetler (hukuki maddede)	369
d) Sürülere Dair Anlaşmazlıklar, Bekçi [?] ve Malik	371
e) Aşağılamalar ve Zorlamalar	371
f) Manu Kanunlarında Çocuklar ve Veraset	372
ÇİN'İN İBTİDAİ DİNLERİ	377
LAO-TSEU VE TAOİZM	381
ÇİN'DE HİRİSTİYANLIK: BAZI TARİHLER	385
I. Protestanlar	386
II. Ortodokslar	386
ÇİN'DE YAHUDİLİK VE DİĞER DİNLER	387
1. Yahudilik	387
2. İslamiyet	387
3. Manikeizm	388
TAÔ-LİNG VE TAOİST PATRİKLERİ SÜLALESİ	389
EK:	
HİNDU-AVRUPAİ ALEMDE TOTEMCİLİĞİN KALINTI ŞEKİLLERİ	391
1. Nazariyeler ve Vakialar	391
2. Tenkit	398
3. Totemcilik Kalıntıları	405
KİTABİYÂT	413
İNDEKS	419

ÖNSÖZ

Elinizdeki metin, girişte hakkında oldukça ayrıntılı bilgi verilecek olan Georges Dumézil'in 1925-1927 yılları arasında misafir öğretim üyesi olarak geldiği, İstanbul Dârü'l-Fünûn İlahiyat Fakültesinde verdiği derslerden oluşmaktadır. Dumézil'in verdiği dersin Türkçeye çevrilmiş hali olan ders notlarının el yazması, İstanbul Dârü'l-fünûn Talebe Cemiyeti tarafından *Târih-i Edyân Dersleri Tercümesi* adıyla teksir edilerek fasiküller halinde talabelere verilmiştir. Yaklaşık on yıla yakındır elimizde olan bu metnin okunması daha önce tamamlanmıştı. Ancak metin içindeki okunamayan yerlerin çok sayıda oluşu ve bazen on sayfayı bulan eksiklerin bulunması, bunları tamamlayacak ikinci bir nüsha arayışı ihtiyacını doğurdu. Sonunda ikinci bir nüsha bulununca da, elimizdeki metnin asıl derslerin yarısına ancak karşılık geldiği görüldü. Bu ikinci nüsha, birincisinin noksan yerlerini tamamlamakta ve okunmayan yerlerin bir kısmının okunması hususunda epey bir yardımcı olmasına rağmen, onda da onlarca sayfayı bulan boşluklar, okunması mümkün olmayan yerler vardı. Şimdiye kadar olan aramalarda bir üçüncü nüshanın bulunamayışı, dolayısıyla da noksan yerleri tamamlama imkân olmadığı için; *Dumézil'in muhtemelen dünyada dinler tarihi formatındaki yegâne eseri olan metnin* elinizdeki haliyle yayınlanmasını zorunlu hale getirdi.

Dolayısıyla elinizdeki metin, birbirini tamamlayan ancak tamamlanamayan boşlukları bulunan iki farklı nüsha kullanılarak hazırlandı. İlk olarak metin mümkün olduğunca doğru okunmaya çalışıldı. Bu da, latinize halinin okunması ve yazma

iki nüshadan bu okumanın takip edilmesiyle gerçekleştirilmeye çalışıldı. Metnin içinde okunamayan kelimeler, cümleler ve paragraflar [...s. 15(metin sayfa numarası)/17 okunamayan yerin bulunduğu satır sayısı]; okunan ancak doğru olduğundan emin olunamayan kelimeler ise [?] şeklinde gösterildi.

Bu iş bittikten sonra, günümüz okuyucusuna metni biraz daha yaklaştırmak, ancak orijinal halini de muhafaza etmek maksadıyla tam bir sadeleştirme olmamakla birlikte, yukarıda ifade edildiği gibi *kısmi latinize* denilecek şekilde okuyucu tarafından bilinmediği için anlaşılmayacağı düşünülen bazı kelimelerin modern karşılıkları; bazılarının da modern karşılığı olmaksızın kullanıldığı şekil üzerinde değişiklikler yapılarak (ahval=haller, evsaf=vasıflar gibi) metnin anlaşılma düzeyi arttırılmaya çalışıldı. Ancak benzer kelimelerin hepsi bu şekilde bir değişikliğe tabii tutulmadı. Mesela, telakki etmek vb. kullanımlar, bazen anlamak/kabul etmek şeklinde değiştirilmekle birlikte bazen de (okuyucunun müsaade edin bunu da bilelim! şeklindeki siteminin hissedildiği zamanlarda) bu şekilde bırakmak tercih edildi. Ayrıca *illh*=ve saire kullanımı zaman zaman yanına anlamı ilave edilmiş olsa da, böyle bir kullanımın harf devriminden sonra da uzun bir müddet devam etmesinden dolayı aşına olunması maksadıyla aynen bırakıldı.

Metnin sonuna, metinde tam olarak verilenler dışında bazen yazarıyla, bazen yalnızca isim olarak zikredilen kitapların internetin de yardımıyla tam bir künyesi verilmeye çalışılarak, tespit edilenler kaynakça olmak üzere Kitabiyât başlığı altında toplandı. Mütercimlerin kitapların Türkçesi olarak verdikleri tercümelere olabildiğince dokunulmadı. Çok olmamakla birlikte, zaman zaman daha doğru olduğu düşünülen şekilde çevirileri tarafımızdan yeniden yapıldı.

Elinizdeki çalışmanın bu hale gelişinde büyük emek harcayan, benimle beraber hem metnin ilk olarak okunmasında hem de karşılıklı olarak okumayı sonuna kadar yapan kızım Feyza Betül'e, zaman zaman latinize halini Osmanlıcasını takip etmemi sağlamak için okuyan oğlum, Ömer Faruk ve eşim Se-

vim'e katkılarından dolayı müteşekkirim. Ayrıca içinden çıkmadığımız kelimler hususundaki yardımlarından dolayı İrfan İnce, Süleyman Kaya ve Abdullah Aydın'ı beylere teşekkür etmek istiyorum.

Tarih-i Edyân Dersleri Tercümesinin kitap olarak yayınlanmasıyla İstanbul sonrası hayatında yirminci yüzyıl dinler tarihinin özellikle de karşılaştırmalı Hint-Avrupa mitolojisinin ve dil biliminin üstadı olacak olan genç bir akademisyenin verdiği dersler, seksen beş yıl sonra okuyucusuyla buluşmaktadır. Onun hem hâlâ bilgi olarak Türkiye'deki dinler tarihi literatürüne bir katkı sağlama hem de Türkiye'deki Dinler Tarihi çalışmalarının tarihindeki önemli bir kayıp halkayı tamamlama açısından önemli bir işlev göreceğini düşünüyorum.

Fuat AYDIN
Sakarya-2012